

УДК 415.8:061.235(430=161.2)

СРІБНЯК Мілана Ігорівна, студентка
історичного факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
e-mail: i.sribnyak@gmail.com

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО В ТАБОРОВОМУ ПОВСЯКДЕННІ ПОЛОНЕНИХ ВОЯКІВ-УКРАЇНЦІВ У АВСТРО-УГОРЩИНІ у 1915–1917 рр.

У статті реконструйовано процес становлення та розвитку театрального мистецтва у таборі полонених українців Фрайштадт, простежено діяльність таборових мистецьких організацій, які забезпечували його функціонування (драматичний гурток – «Артистична секція» – Драматичне товариство ім. Івана Котляревського). Встановлено, що театр виконував у середовищі полонених важливу національно-культурну та організаційно-патріотичну функції.

Ключові слова: театр, табір, Фрайштадт, полонені українці, вистава, п'єса.

Постановка проблеми. Військові поразки збройних сил Російської імперії на фронтах Першої світової війни обумовили створення на теренах Німеччини та Австро-Угорщини таборів полонених. За деякий час уряди цих держав вдалися до українізації низки таборів, першим з яких став Фрайштадт (листопад 1914 р.). З цією метою в ньому заходами діячів СВУ стали поширюватись національні ідеї, було розпочато навчання неписьменних полонених українській грамоті, видавався таборовий часопис «Розвага». Також важливою складовою їх діяльності у Фрайштадті було створення таборового театру і мистецьких гуртків, в яких полонені українці могли вільно творити і розвивати українську культуру і традиції.

Історіографія проблеми. Слід відзначити, що окремі аспекти досліджуваної теми в різний час опинялись в полі уваги як колишніх таборян з Фрайштадту [1; 2; 4; 7] (водночас ці праці слід трактувати і як джерела до вивчення даної проблеми), так і сучасних дослідників [3; 6]. Проте жоден з них не ставив собі за мету проведення синтетичного дослідження з даної тематики, лише схематично окресливши цю важливу складову таборового повсякдення полонених вояків українців у згадуваному таборі.

Для реконструкції роботи театру в Фрайштадті першоджерельне значення мають документи Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України), в фонді № 4404 якого зберігаються документи «Артистичної секції» та Драматичного товариства імені І.Котляревського, заходами яких у Фрайштадті функціонував таборовий театр [8]. Крім того, значний масив цінної інформації про роботу таборового театру можна почерпнути з щотижневика «Вістник СВУ», на шпальтах якого час від часу публікувалися матеріали про перебіг театрального життя в таборах полонених українців [9].

Відтак, **метою** даної статті є цілісне відтворення особливостей діяльності таборового театру у Фрайштадті, розкриття специфіки роботи членів «Артистичної секції» і Драматичного товариства імені І.Котляревського, а також реакція таборового загалу на театральні вистави, гру акторів на сцені, місце театру у таборовому повсякденні полонених вояків-українців.

Перша спроба заснувати таборовий театр, в якому таборяни мали би можливість «розважитися в тяжкі години невільницького життя, а головню, який став би розсадником просвіти й національної свідомості між полоненими» припадає на початок 1915 р., коли зусиллями українського активу табору було підготоване до вистави «Суєту» І.Тобілевича і «Нахмарило» Б.Грінченка. Проте, внаслідок відсутності в трупі достатньої кількості фахових артистів та відповідного помешкання, сценічного обладнання й декорацій, ці спроби зазнали цілковитої невдачі: «не було навіть ніяких виглядів на щось краще в будучині, тому вся енергія, яку витрачено на театральну штуку (мистецтво – М.С.), пропала даремно» [7, 119].

Попри невдачу, ініціативний гурток аматорів-артистів продовжував свою діяльність, і зумів відновити свою діяльність 14 вересня 1915 р. вже у вигляді «Артистичної секції» Суспільно-Просвітнього Гуртка (СПГ, таборова організація полонених українців – М.С.), що об'єднала близько 20 чол. У ній згуртувалися ті полонені, які раніше працювали на сцені. Любителі театрального мистецтва вирішили «...тут за дротами зі сцени розбуджувати приспану національну свідомість своїх братів-українців. Вони мріяли над тим, якби в сіру й нудну буденщину таборового життя, внести промінь світла, надії, мистецької розради та відвести

очі своїх земляків від невідрадної, суворої дійсності в полоні»[1, 175]. Секцію очолила управа, до складу якої крім полонених увійшли два члени Просвітнього відділу СВУ, а її головою було обрано колишнього артиста театру М.Садовського Д.Щербину.

Розпочавши з влаштування концертів (на честь М.Лисенка і І.Франка), члени секції поступово готувалися до поновлення роботи театру. На цей час секція вже мала у своєму складі кілька відділів (драматичний, малярський, концертний та музейний), а її діяльність все більше привертала увагу табірному загалу. Дієву допомогу Артистичній секції надавав член Просвітнього відділу Є.Турула, якому вдалося домовитися з австрійською комендатурою про надання секції відповідного приміщення, і вже у грудні 1915 р. в одному з найбільших бараків табору, розрахованому на 1500 чол. було споруджено сцену. За короткий час силами М.Голубця, М.Гаврилка і Ю.Балицького були виготовлені перші декорації. Крім того, як згадував К.Даниленко, значну підготовчу роботу провели й інші члени секції, які «вишукували та скуповували різні речі: вишивані сорочки, смушеві шапки, чоботи та все те, що було потрібне для сцени»[1, 176].

На Різдвяні свята у кінці 1915 р. у Фрайштадті відбулася перша вистава театру на одну дію «Як ковбаса та чарка – минеться сварка» М.Старицького. Попри недосконалість сцени та недоліки акторської гри, полонені із захопленням зустріли перший виступ табірної театру. Завдяки фінансовій допомозі театру з боку СВУ, табірної комендатури, товариства «Власна Поміч» і деяких приватних осіб його колектив отримав можливість значно активізувати свою діяльність. Велике значення мала й загальна зацікавленість полонених у продовженні його роботи, які почали охоче розкуповувати квитки на вистави театру. Ці грошові надходження дозволили театру придбати необхідний реквізит, обладнати сцену й зал і, головне, створити свою власну театральну трупу.

У січні 1916 р. на прохання Є.Турули комендатура табору здійснила переобладнання театру: було розширено й підвищено сцену, збільшено театральну залу, проведено електрику, встановлено сидіння тощо. У цей час артисти розучували ролі з нових п'єс, що готувалися до вистави. Одночасно багато полонених виявили свою живу зацікавленість до українського театру, добровільно взявшись за вишивання рушників і сорочок, пошив свиток, чумарок і киреїв, плетення брилів із соломи малювання нових декорацій. Вже у наступному місяці у таборі відбулися вистави кількох українських п'єс, зокрема: «Піймав облизня» Т.Колісниченка, «Ой не ходи Грицю на вечорниці» М.Старицького, «Бурлака» І.Тобілевича. Остання п'єса Артистична секція була змушена виставляти у цьому місяці тричі та ще двічі на початку березня, щоб задовольнити глядачів з цілого табору.

У репертуарі театральної трупи у 1916 р. також з'явилися такі вистави як «Невольник» М.Кропивницького, «Нахмарило» Б.Грінченка, «Украдене щастя» І.Франка, «На Україні» Овчинникова, «На бідного Макара» Волоського, «Паливода» І.Тобілевича. Ці п'єси також виставлялись з великим успіхом, повторюючись три-чотири рази[3, 135].

І хоча, за оцінкою О.Кобця, зовні театр виглядав як «звичайнісінький барак, ...з довжелезними рядами лавок усередині ...та звичайним собі помостом, ...але та любов до мистецтва й висока майстерність, що їх укладає в театр колектив артистів і, зокрема Ю.Балицький (у 1914 р. він скінчив у Парижі Академію мистецтв) й І.Птиця, багатий реквізит, перуки, одяг (головним чином – всілякі жупани, штани, корсетки, вишивані сорочки та ін.) – все це... робить театр місцем не тільки видовищ, а й вогнищем високого культурного й виховного значіння»[4, 356].

З розвитком культурно-національного життя в таборі Фрайштадт настали й важливі перемини у становищі Артистичної секції СПГ, яка влітку 1916 р. була реорганізована у статутне Драматичне товариство ім. І.Котляревського. Проект статуту було укладено управою секції за участі члена Просвітнього відділу СВУ М.Чайковського, після чого він був затверджений на загальних зборах. Документ визначив основні напрями діяльності товариства та його найголовніше завдання: «за допомогою вистав, концертів спричинитися до розбудження національної свідомості полонених табору; стати для полонених практичною школою, щоби після повернення (з полону – М.С.) вони змогли б за допомогою театрального мистецтва вести українську національну працю». Крім того, товариство мало на меті «плепати українську музику і українську як світську, так і церковну пісню».

Статут регламентував і можливі форми діяльності Драматичного товариства: «а) театральні вистави і концерти; б) літературні, вокальні музичні вечорниці; в) читання драма-

тургічної літератури; г) теоретичні та практичні курси нотного співу і гармонії; д) утримування хору і оркестру, які мають розучувати українські пісні і твори українських композиторів; є) організація викладів про історію української народної та церковної музики; ж) організація курсу диригентів, які б могли потім самостійно управляти хором; з) ведення науки гри на українських народних інструментах; і) утримування бібліотеки драматичних і музичних творів та з обсягу драматургії і музики»[10, 1-2]. Вже тільки лише один цей перелік засвідчує надзвичайну різноплановість інтересів членів товариства, а поєднання їх зусиль дозволяло акторам-аматорам досягати справжніх висот на сцені.

16 жовтня 1916 р. з метою підвищення мистецького рівня всіх таборян рада товариства ухвалила рішення про проведення «практичного курсу українського національного театру», в рамках якого мали викладатись історія українського театру, теорія драми, декламація, пластика, фехтування, танці, теорія міміки і гриму, колористика, історія одягу, теорія співу і музики[11, 2]. Ініціатором заснування цих курсів виступив С.Драбинястий (вихованець Драматичної школи ім. М.Лисенка в Києві), який надалі керував їх роботою. Для набуття практичних навичок слухачі курсів мали поступово залучатись до участі у виставах, також було передбачено, що після прослуховування теоретичного курсу випускниками мали бути складені іспити. З огляду на те, що до викладання на цих курсах були залучені проф. С.Смаль-Стоцький, Р.Домбчевський, М.Чайковський, Ю.Балицький – їх відвідувала значна кількість полонених[1, 184-185].

Відтак ці курси стали ще однією школою громадсько-національного виховання таборян, і поза всяким сумнівом вони успішно виконали свою безпосередню місію, давши частині полонених ази акторської майстерності. Як згадував безпосередній свідок тих подій К.Даниленко, завдяки театральним пробам та участі в курсах, «більшість з аматорів, що перед тим не змогли знайти свого місця на сцені, що не вміли прилюдно сказати слова, зробити жодного руху, переродилися, почали відчувати, переживати, плакати й сміятись, вони зрозуміли себе, свою роль на сцені і полюбили її. Це була школа для самородків під проводом ідейних фахових артистів». Водночас театр вплинув і на цілу масу таборян, які «відчули духовну потребу в театрі і попливли до нього з усіх бараків. Вони набули культурну звичку, щоб вечором у неділю піти до театру. Таборовий театр став наскрізь громадсько-культурно-національною інституцією з найбільшою аудиторією»[1, 187].

У репертуарі театру були переважно творів українських драматургів, зокрема «Бурлака» І.Тобілевича, «Украдене щастя» І.Франка, «Невільник» І.Кропивницького та ін.[5; 7, 119-121], при чому члени товариства прагнули відтворити на сцені не тільки фольклорний побут народу, а й «показати історію боротьби українського народу з татарами, турками, поляками і москалями за свою незалежну державу, а також ...відновити і продовжувати боротьбу наших славних предків за соціальне й національне визволення українського народу»[2, 85].

Завдяки прихильній увазі полонених до власного театру стало можливим зміцнити його матеріальні підстави, зокрема було придбано великий гардероб та збільшено реквізит. «А таких декорацій, які має наш театр, дай, Боже, мати всякому театру на Україні. Коли ми зайдемо до театру, кинемо зором прямо на сцену, нас вражає багатство чудових декорацій, строїв, гра акторів. Ми дивуємося лише, що з людей, більшість з яких на початку не вміла й повернутися на сцені, виробилися солідні артистичні сили. Дивуємося, як бачимо дівчат-артистів на сцені, яких хіба тільки іноді голос видає, тоді тільки пізнати, що грають чоловіки, а не справжні дівчата», – йшлося на шпальтах «Віснику СВУ»[9, 124]. «Дівчатами» на таборовій сцені ставали полонені П.Дубрівний, П.Мандрика, С.Драбинястий, які мали струнку статуру та тонкі риси обличчя. Зрозуміло, що для виконання таких ролей надавались лише дійсно талановиті актори, здатні до перевтілення та лицедійства.

Зрозуміло, що така гра артистів вимагала увільнення їх від загальних робіт та хоч скромної грошової винагороди, яку вони отримували у вигляді матеріальної допомоги від товариства (за їх власними про це заявами). Зазвичай ця сума становила 8-10 австр. корон, та дозволяла дещо поліпшити їх скудний таборовий пайок. У даному випадку важливим було й те, що при театрі діяв «буфет», в якому артисти-аматори могли придбати продукти зі знижкою. Заохочувала до мистецької праці й комендатура табору, яка дала дозвіл на короткотерміновий виїзд на «дачу» (до однієї з невеликих садиб поблизу Фрайштадту) для десятиденного відпочинку почергово кільком особам з числа українського таборового активу[12, 186].

Крім того, в таборовому театрі був цілий штат співробітників (всі вони були членами Драматичного товариства), які забезпечували кожну виставу та отримували за це «постійну місячну заповомогу-платню». Зокрема, до числа таких осіб належали режисер, суфлер, художник, режисор, гардеробник, декоратори (старший і три помічники), двоє прибиральників у глядацькому залі, кравець, диригент, «фрезисер» (перукар – *М.С.*). Найбільш відповідальною була праця режисера і суфлера, яка оцінювалась в 12 корон, загальна ж сума винагороди «функціонерам» театру становила 96 австр. корон (за даними на липень 1917 р.)[12, 128].

Слід відзначити, що хоча театр був прибутковим підприємством, тим не менш Драматичне товариство мало від'ємний баланс (тобто видатки майже завжди перевищували прибутки). На підтвердження цього свідчать результати перевірки каси товариства ревізійною комісією за період з 5 лютого до 5 квітня 1917 р.: якщо грошові надходження від продажу квитків за цей час становили 177 австр. корон, то фінансова допомога ГУР складала 250 австр. корон, а «добровільні датки» жертводавців (Ю.Балицького і Вариводи) – 123,70 австр. корон. У той самий час видатки (закупівля інвентарю – 85,21, платня робітникам – 134,88, переписування ролей – 21,50, друк афіш – 30, виплата боргів – 248,85, видатки на адміністрацію – 16,08) склали загалом 536,52 австр. корон[12, 79].

Відтак не дивно, що до складу Драматичного товариства ім. І.Котляревського намагались потрапити не лише ті полонені, які мали відповідні мистецькі здібності та національні почування, але й та категорія таборян, яка переймалась лише проблемою поліпшення свого харчування та не мала виробленого українського світогляду. Такі особи мали дуже мало шансів потрапити до складу товариства, про що свідчить резолюція на заяві (від 19 червня 1917 р.) одного українського «активіста» – полоненого Я.Стариченка, за якого ручались члени Товариства О.Черемисів і П.Стрижак: «За браком щирого відношення (ставлення – *М.С.*) [Я.Стариченка] до Української мови – відкинуто»[12, 95].

Про труднощі «зростання» товариства у першій половині 1917 р. йдеться у звіті режисера театру І.Птиці від 31 травня того ж року: «більшість товаришів артистів поклали багацько праці, робили наскільки хватало сил, але ж і були випадки, що де які товариші манкірвали (легковажили – *М.С.*) своїми обов'язками, як то: часто спізнювались, і навіть не являлись на проби, кепсько заучували свої ролі і т.і.». На його думку такий стан справ пояснювався тим, що «при теперішніх обставинах, чим далі, тим тяжче приходиться працювати від того мабуть, що або люде дуже вже зморені, або ж чимось незадоволені»[12, 78]. Є цілком очевидним, що причиною прихованого незадоволення був тривалий термін перебування полонених у таборі, нудьга за рідним краєм, складні таборові умови (попри те, що вони були набагато легшими для українського активу табору).

Відтак не слід дивуватись тому, що час від часу між полоненими артистами траплялись непорозуміння та конфлікти, які інколи набувала «загальнотаборового» значення. В липні 1917 р. на особистісному ґрунті цілковито зіпсувались стосунки між членами кількох табірних організацій Лозовиком і П.Дубрівним, при чому останній звернувся із заявою (від 29 липня ц.р.) до ради Драматичного товариства, в якій просив заборонити вступ до театру Лозовику, бо той кепкував і навіть погрожував акторові (щоправда, авторці даної статті не вдалось віднайти документи, які би це підтверджували; так само не відома першопричина їх конфлікту – *М.С.*). П.Дубрівний був категоричним, заявивши «що як я побачу його (Лозовика – *М.С.*) в залі, то роздвіаюсь і не вихожу на сцену»[12, 136зв.].

У свою чергу рада товариства звернулася з клопотанням до «таборового уряду» – Головної Української Ради (ГУР) – якнайскоріше її розглянути, бо П.Дубрівний був задіяний в черговій виставі. Цілковиті ставши на бік артиста, голова товариства Ю.Балицький у своєму поданні від 31 липня 1917 р. до ГУР зазначав, що у випадку ігнорування вимоги П.Дубрівного таборовий театр втратить «одинокую, відповідну людину на жіночі ролі» та буде змушений припинити підготовку до вистави «Степовий гість»[12, 137]. Зрозуміло, що така перспектива жодним чином не влаштувала членів Драматичного товариства, які опинились би перед необхідністю замінити провідного актора новачком, без жодних сподівань на те, що останній впорається з роллю.

Між тим, у своїй відповіді того ж 31 липня голова ГУР І.Мороз вказав на те, що ця справа не може вирішуватись українським загальнотаборовим представництвом, бо «полагодження всяких непорозумінь і спорів поміж поодинокими організованими членами

належить до Товариства суддів». На думку І.Мороза, особистий конфлікт між ними не дає підстав П.Дубрівному вимагати, аби Лозовика не допускали в театр, до якого «має право ходити кожний полонений Фрайштадського табору, не дивлячись на те, чи він комусь подобається, чи ні». Відтак ані ГУР, ані жодна інша таборова українська організація не може заборонити відвідування театру Лозовику в цій ситуації, бо в іншому випадку останній мав би всі підстави скаржитись до комендатури табору.

Насамкінець І.Мороз слушно зазначав, що «загалом подібні заяви не надаються і до Товариського суду», а П.Дубрівному «треба шукати інших засобів і струментів, ...цілком оминаючи особисті амбіції. Цього вимагають інтереси тої роботи, яку проводять усі наші Українські Організації»[12, 135-135зв.]. На жаль достеменно невідомо, чим закінчився цей конфлікт між двома українськими активістами, бо в даній архівній справі не було виявлено жодних інших заяв та звернень. Це дає підстави сподіватись, що його було все ж таки залагоджено в компромісний спосіб, бо П.Дубрівний і надалі тішив глядачів своїми ролями на сцені таборового театру.

Мали місце й суперечки і між окремими членами Драматичного товариства – в цьому випадку загальні збори після їх розгляду увалювали відповідні рішення, при чому інколи затверджувались ухвали про виключення деяких полонених зі складу товариства. Так, зокрема, 3 липня 1917 р. до ради Драматичного товариства із заявою звернувся колишній його член – полонений П.Стрижак, який намагався оскаржити своє виключення з товариства. Причиною його усунення стало вживання П.Стрижаком «московської лайки на сцені», кидання в серцях книжки на підлогу та його подальший конфлікт з режисером театру – полоненим Славінським.

У своїй заяві П.Стрижак зазначав, що «на сцені трапляються великі непорозуміння, спори, лайка, кожний нервується...», відтак, на його думку, попереднє рішення загальних зборів про його виключення слід скасувати. Далі він «дзеркально» звинуватив режисера «у киданні стільців на сцені» та вживанні брутальної лайки. При цьому П.Стрижак просив вибачити йому цей епізод та «дати змогу надалі знов працювати в любому мені Т[оваристві]ві для загального діла рідного нам Українського Народу»[12, 147-147зв., 134зв.]. Проте загальні збори залишили своє попереднє рішення щодо П.Стрижака без змін, який й не зміг прибути на чергове засідання членів товариства, бо опинився під арештом за дисциплінарний проступок та провів кілька днів в штрафбараци.

Робота в театрі на відповідальних становищах забиравала багато сил та енергії у полонених, тому інколи вони звертались до ради товариства з проханням надати їм відпустку або тимчасово звільнити від виконання певних обов'язків (зокрема у тих випадках, коли вони обирались до керівництва інших таборових організацій або працювали в таборовому кооперативі з метою додаткового приробітку). 1 червня 1917 р. з така заява надійшла від І.Птиці, який просив увільнити його від праці в товаристві на два місяці, бо потребував відпочинку, на маючи надалі сил працювати. Інколи артисти-аматори як й всі творчі люди захоплювались якоюсь справою, що змушувало їх зупиняти своє членство в товаристві. Про свідчить інша заява – полоненого Стаха Драбинястого – про увільнення його зі складу товариства з огляду на те, що він «хоче вчитись німецької мови, але для сього... не хватає часу». Він і хотів би працювати далі в товаристві, але тепер для нього «кожна хвилина дорога»[12, 84, 42].

Слід відзначити, що Драматичне товариство було відкрито для вступу представників інших національностей, які утримувались у Фрайштадті спільно з полоненими українцями. Так, зокрема, 12 листопада 1917 р. до ради товариства звернулись євреї Лев Ланда і Яків Шраєр, які вже довгий час співробітничали з Драматичним товариством, але вважали, що вступ до нього можливий лише для українців. Рада підтримала ці заяви, та ухвалила рішення про їх рекомендацію до товариства на чергових загальних зборах[12, 224, 225]. Це було тим більш важливо, що в таборі діяв Культурно-просвітній гурток ім. Шолома Алейхема, при якому існувала «секція штуки» ім. Я.Гордіна, заходами якої влаштовувались декламації, проводились вечори, виставлялись єврейські п'єси, готувались збірні концерти.

Український театр виконував й важливу організаційно-патріотичну функцію, надаючи свою сцену для вистав у дні вшанування пам'яті Т.Шевченка. Так зокрема, 11 березня 1917 р. заходами полонених була підготовлена вистава одноактівки «В Тарасову Ніч», яку написав полонений О.Кобець. «Сценічний образ О.Кобця зробив велике враження на чис-

ленну аудиторію. Зроблено фото. Сей твір молодого і талановитого поета вийде окремою відбиткою з гарними ілюстраціями», – повідомлялось у «Віснику СВУ»[9, 123].

Як зазначав Г.Трутен, з полонених, «більшість з яких на початку не вмiла й повернутися на сцені, виробилися солідні артистичні сили». Оцінюючи значення діяльності театру для полонених, автор статті додавав: «Дивлячися на події на сцені, думками перелітаємо в рідний край, на Україну, ...нам здається, що ми справді були вдома, в гурті своїх рідних і нам легше на душі. Для нас театр дійсно став і школою й місцем, де ми можемо спочити, забути на хвилинку своє нужденне життя»[7, 121].

Попри всі складнощі члени Драматичного товариства за весь час існування табору здійснили постановку 45 п'єс. Всіх вистав відбулося 134, бо багато п'єс за бажанням полонених виставлялися двічі й більше. У репертуарі театру були переважно твори українських драматургів[7, с.119-121], при чому члени товариства прагнули відтворити на сцені не тільки фольклорний побут народу, а й «показати історію боротьби українського народу з татарами, турками, поляками і москалями за свою незалежну державу, а також ...відновити і продовжувати боротьбу наших славних предків за соціальне й національне визволення українського народу»[2, с.85].

За весь час діяльності товариства у цих виставах брало участь 242 чол. (артисти, хористи та музиканти). Останні входили співочо-музичної секції (згодом – товариство «Український хор» ім. М.Вербицького), і також брали активну участь підготовці театральних вистав. Вистави пересічно відвідувало від 400 до 700 глядачів (насамперед – полонені, а також офіцери табірної комендатури й члени Просвітнього відділу СВУ). Вхід до театру становив символічну суму, сплатити яку мав змогу кожний полонений.

Висновки. Значення діяльності Драматичного товариства ім. І.Котляревського таборі Фрайштадт неможливо переоцінити, бо творча діяльність його мистецької трупи на сцені театру створила сприятливі умови для інтенсифікації процесу національного освідомлення полонених українців, які спочатку не усвідомлювали своєї приналежності до українства, але вже за короткий час здолали дистанцію від «малоросів» до переконаних представників нації, яка мала і має власну оригінальну культуру, традиції та звичаї. Справа в тім, що актори-аматори звертались до таборового загалу з українським словом, пропонуючи своїм землякам кращі зразки національного театрального мистецтва. На сцені таборового театру заходами членів Драматичного товариства були поставлені такі п'єси як «Ой не ходи Грицю на вечорниці» М.Старицького, «Бурлака» І.Тобілевича, «Невольник» М.Кропивницького, «Нахмарило» Б.Грінченка, «Украдене щастя» І.Франка, «На Україні» Овчинникова, «На бідного Макара» Волоського, «Паливода» І.Тобілевича та ін.

Театр був надзвичайно ефективним засобом національно-патріотичного виховання полонених, доповнюючи роботу освітніх курсів та різних гуртків, що врешті-решт дозволило виплекати в таборі Фрайштадт чисельну когорту відданих Батьківщині українських громадян. Драматичне товариство повною мірою виконало свої головні завдання – розбуджувати засобами мистецтва любов до рідного краю у полонених та плекати їх національну свідомість, поширювати українську культуру та українське слово далеко поза межами України, формуючи в такий спосіб її позитивний імідж у європейських народів. Можна з певністю стверджувати, що театр і театральне мистецтво в таборі Фрайштадт стали значною мірою «рятівним колом» для значної кількості полонених українців, розриваючи сіре таборове повсякдення, даруючи їм наснагу та позитивні емоції, що у свою чергу допомагало їм переборювати ностальгію за Батьківщиною.

Список використаної літератури

1. Даниленко К. Драматичне Т-во імені Івана Котляревського у таборі Фрайштадт // Союз визволення України у Відні (1914-1918). – Нью-Йорк, 1979. – С.157-174.
2. Дубрівний П. Союз визволення України в 1914-1918 рр. // Наукові записки Українського технічно-господарського інституту. – Мюнхен, 1968. – Т.XV (XVII). – С.76-87.
3. Качмар Л. Роль просвіти і театру в житті українських військовополонених у таборах Австро-Угорщини та Німеччини // Вісник Львівського університету. Серія: Мистецтво. – Л., 2008. – Вип.8. – С.133-138.
4. Кобець О. (Олексій Варрава). Записки полоненого: Пригоди і враження учасника першої Світової війни. – 4-те вид. – Мюнхен, 1959. – 335 с.
5. Розвага: часопис полонених українців. – Фрайштадт, 1917. – 7(20) жовтня. – № 41(96).
6. Срібняк І.В. Полонені українці в Австро-Угорщині та Німеччині (1914-1920 рр.). – К., 1999. – 296 с.
7. Трутен Г. Український театр в таборі полонених (Австрія) // Вісник СВУ. – 1917. – 18 лютого. – Ч.138. – С.119-121.

8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО України), ф.4404, оп.1, спр.287.
9. Вістник СВУ. – 1917. – 7 січня. – Ч.132.
10. ЦДАВО України, ф.4404, оп.1, спр.252, арк.1-17.
11. ЦДАВО України, ф.4404, оп.1, спр.267, арк.1-46.
12. ЦДАВО України, ф.4404, оп.1, спр.270, арк.1-239.

References

1. Danilenko, K. (1979). Dramatic Society Ivan Kotlyarevskij camp in Freistadt. *Union for the Liberation of Ukraine in Vienna (1914-1918)*. New York, 157-174 (in Ukr.)
2. Dubrivnyj, P. (1968) Union for the Liberation of Ukraine in 1914-1918. *Scientific notes Ukrainian technical and economic institution*. Munich, T.XV(XVII),76-87. (in Ukr.)
3. Kachmar, L. (2008) The role of education and theater in the lives of Ukrainian prisoners camps in Austria-Hungary and Germany // *Visnyk Lvivskogo universytetu. Seria: Mystetstvo. (Bulletin of Lviv University. Series: Art)*, Lviv, 8, 133-138. (in Ukr.)
4. Kobets, O. (Olexij Varrava) (1959). *Notes prisoner: Adventure and impressed by the First World War* (4th ed.). Munich. (in Ukr.)
5. Rozvaga (Entertainment) (1917). Ukrainian Journal prisoners, Freistadt, 7(20) October, № 41(96). (in Ukr.)
6. Sribnyak, I. (1999). *Ukrainian prisoners in Austria-Hungary and Germany (1914-1920)*. Kyiv. (in Ukr.)
7. Truten,G. (1917). Ukrainian theater camp prisoners (Austria) // *Vistnyk Union the Liberation of Ukraine*, February 18, № 138, 119-121. (in Ukr.)
8. Central State Archives of higher authorities and management of Ukraine (TSDAVO Ukraine), fond 4404, description 1, folder 287. (in Ukr.)
9. Vistnyk Union the Liberation of Ukraine, (1917). January 7, № 132. (in Ukr.)
10. Central State Archives of higher authorities and management of Ukraine (TSDAVO Ukraine), fond 4404, description 1, folder 252. (in Ukr.)
11. Central State Archives of higher authorities and management of Ukraine (TSDAVO Ukraine), fond 4404, description 1, folder 267. (in Ukr.)
12. Central State Archives of higher authorities and management of Ukraine (TSDAVO Ukraine), fond 4404, description 1, folder 270. (in Ukr.)

SRIBNIAK Milana, Student of Historical faculty, Taras Shevchenko National University of Kyiv, e-mail: i.sribnyak@gmail.com

THEATER IN EVERYDAY CAMP LIFE OF IMPRISONED UKRAINIAN SOLDIERS IN AUSTRIA-HUNGARY IN 1915-1917

Abstract. Introduction. *The military defeat of the imperial army at the front of World War I led to the creation prison camps of the territory of Germany and Austria-Hungary. For some time the governments of these countries resorted to Ukrainianization of a number of camps, the first of which was Freistadt. An extremely effective tool was the creation of the camp theater and artistic circles in which Ukrainian prisoners were free to create and develop the Ukrainian culture and traditions.*

Methods. *In this article we used problem-chronological, concrete historical, statistical and analytical and comparative retrospective methods, the combination of which allowed us to fully realize the stated research goal.*

Purpose. *Reconstruction of the process of formation and development of Performing Arts Ukrainian prisoners in camp Freistadt (Austria-Hungary), tracing the camp Arts Organizations activities enabling the functioning of arts groups (drama group – «Artistic Section» – Ivan Kotlyarevsky Drama Society). It was established that the theater operated through great assistance from the Education Department IED, the camp commandant's office and contributions from benefactors. However, the theater depended heavily on the cash from the host and charities nationwide.*

Results. *This could buy props, make theatrical scenery, and regularly maintain small amounts of remuneration for camp artists. From the beginning, the actor's camp attracted the attention of the people with skills (including implementation of female roles). In the article the features of interpersonal relationships between individual members of society are shown that sometimes had conflicting color.*

Originality. *It was determined that the circumstances of the operation of the camp theater in Freistadt in the period was not subjected to special complex research in Ukrainian and foreign historiography, and important introduction to a wide array of scientific use of new archival sources on this issue was made.*

Conclusion. *It was proved that the theater performed important national cultural, organizational and patriotic functions among the prisoners. It was found that his repertoire included plays by Ukrainian playwrights. Theatre and performing arts camp in Freistadt were largely «saving circle» for a large number of Ukrainian captives relieving them from gray everyday camp life, giving them inspiration and positive emotions, which in turn helped them to overcome nostalgia.*

Key words: *theatre, camp, Freistadt, prisoner, performance, stage play.*

Одержано редакцією 24.11.2015
Прийнято до публікації 28.12.2015